

YÜZ YIL ÖNCESİNDE YANIT ARANAN SORU: TEŞKİLAT-I SİHHİYEMİZ NASIL OLMALI?

The question whose answer was sought a hundred years ago:

How should our health organizations be established?

Müesser Özcan ¹, Hatice Demir Küreci ²

¹ Doçent Doktor, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, MUĞLA

² Yardımcı Doçent Doktor, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, MUĞLA

ÖZ

Doktor Milaslı İsmail Hakkı tarafından yüz yıl önce kaleme alınan "Milletimiz İçin En Büyük Tehlike Sıhhsizliktir. Teşkilat-ı Sıhhiyemiz Nasıl Olmalı?" başlıklı makalede; koruyucu sağlık uygulamaları, ev ziyareti ve sağlık verilerinin kayıt altına alınması gibi çağımızda da güncelliğini koruyan pek çok soruna açıklık getiren bir teşkilatlanma modelinden söz edildiği görülmektedir. İyi bir hekim olmanın dışında dil ve din bilimci de olan Milaslı İsmail Hakkı, milletimizin sağlığının, hayatının ve istikbalinin muhafazasının ancak çok iyi örgütlenmiş sağlam bir teşkilatlanma ile mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Bu makale, halk sağlığının önemi ve sağlık politikalarında nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine açıklık getirdiği, dönem hakkında barındırdığı bilgilerle de tıp tarihi açısından önemli bir belge niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Teşkilatı, Milaslı İsmail Hakkı, Halk Sağlığı

ABSTRACT

The article "Unhealthiness is the greatest danger to our nation: How should our health organizations be established?" was written a hundred years ago by physician Milaslı İsmail Hakkı. In the article an organizational model was proposed including preventive health practices, home visits and recording of health data, which shed some light on problems of today. Milaslı İsmail Hakkı, being not only a successful physician but also linguist and theologian, he emphasizes that the protection of health, life and future of our nation can only be possible with a well-organised stable organization. The article emphasizes the importance of public health and clarifies the best way to follow in health policies. Providing information about its historical period, the article is an important document for the history of medicine.

Key Words: Health Organizations, Milaslı İsmail Hakkı, Public Health

GİRİŞ ve AMAÇ

Cumhuriyetin ilanından sonra ilk Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam ile bugünkü sağlık teşkilatlanmasının temeli atılırken; sağlıkla ilgili atılımlar ağırlıklı olarak koruyucu sağlık hizmeti anlayışı içerisinde daha çok halk sağlığı hizmeti niteliği taşımaktadır. Sonrasında da Dr. Behçet Uzun çalışmaları, 1961 yılında yürürlüğe giren “Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun” ve 2010 yılında yürürlüğe giren “Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliği” ile koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında gelişmeler devam etmiştir.^{1,2}

Bu konunun uzun süreden beri devam eden bir tartışma olduğu, Doktor Milaslı İsmail Hakkı tarafından yüz yıl önce kaleme alınan ve dönem hakkında sağlık örgütlenmesi adına bilgiler veren tıp tarihi açısından önemli bir belge niteliğindeki makalesinden anlaşılmaktadır.³ Bu çalışma kapsamında Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın sağlık politikalarında nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine açıklık getirdiği, dönem hakkında barındırdığı bilgiler nedeniyle tıp tarihi açısından önemli bir belge niteliğinde olan “Milletimiz için müthiş tehlike sıhhsizliktir. Teşkilat-ı sıhhiyemiz nasıl olmalı?” başlıklı makalesi incelenecektir.

YÖNTEM

Çalışmaya konu olan belge, Tarih İçinde Muğla Projesi kapsamında yaklaşık beş yıldan beri oluşturulan Muğlalı hekimlere ait verilerin (kitap, süreli yayın, fotoğraf vb.) toplandığı kişisel arşivimizde yer almaktadır. Belge öncelikle araştırmacılar tarafından gözden geçirildikten sonra Türk Dili ve Edebiyatı alanında akademisyen bir uzmanla tekrar okunarak günümüz Türkçesine göre sadeleştirilmesi yapılmıştır. Bu metin içinde bilgiler yazarın sıralamasına göre alt başlıklar halinde okuyucuya sunulmuştur. Milaslı Hakkı hakkında hazırlanmakta olan kitap çalışması nedeniyle taranmakta olan literatüre ek olarak bu çalışma için, özellikle hekimin bu makaleyi yayınladığı dergi ve dergide yayınlanan diğer yayınları ile ilgili tekrar literatür taraması yapılmıştır.

Şekil 1. Doktor Milaslı İsmail Hakkı

BULGULAR

Doktor Milaslı İsmail Hakkı Kısa Yaşam Öyküsü ve Eserleri:

Muğla'nın Milas ilçesinde doğan İsmail Hakkı, ilkökul eğitiminin ardından Aydın ve İzmir illerinde ortaöğretimini sürdürmüş ve Darülfünun Tıp Fakültesi Mülkiye kısmından 324 diploma numarası ile mezun olmuştur (Şekil 1).^{4,5} Belediye ve Hükümet Tabipliği görevlerinin ardından Beyrut Vilayeti Sıhhiye Müfettişliği, Şam tıbbiyesinde, emraz-ı umumiye (genel patoloji), Fransızca muallimi, Şam Tıbbiye Mektebi Müdürlüğü, Hıfzıssıhha-i Umumi Müfettiş-i Umumiliği, Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi Müfettiş-i Umumiliği, Batı Anadolu Sağlık Müfettişliği gibi sağlık hizmetlerinde çok önemli görevleri yürüttüğüne ilişkin bilgilere Osmanlı Arşiv belgelerinde de rastlanmaktadır.⁵⁻¹¹ Yeşilay'ın kurucuları arasında yer alan İsmail Hakkı, yeni alfabe çalışmalarında da bulunmuş ve İslah-ı Huruf Cemiyetinin kurulmasını sağlamıştır. Yayıncılık konusunda çok üretken olan İsmail Hakkı'nın, çok sayıda da gazete yazısı bulunmaktadır. Ayrıca İsmail Hakkı kendisi de 1906 yılında “Tecdüt” ve 1908 yılında “Müceddid” isimli gazeteleri yayınlamıştır.^{4,5} Bu gazete çalışmalarının dışında pedagoji, tıp ve zooloji gibi çeşitli konularda kaleme aldığı irili ufaklı risaleler de yayınlanmıştır. Ancak din ve ahlak üzerine yazdığı

çok önemli kitapları onun din adamı kimliğini öne çıkarmaktadır. Hekimlik kimliği ile kaleme aldığı yazıları ise daha çok halk sağlığı kapsamındadır. Halk sağlığı ve sağlık hizmetlerinin işleyişi hakkında bilimsel makalelerinin yanı sıra halkı bilgilendirmeye yönelik basit bir anlatım dili kullandığı risaleleri de bulunmaktadır.

Çünkü Milaslı devletin kişilerin sağlığını koruma ödevinin önemli olduğunun altını çizmekle birlikte kişilerin kendi sağlıklarını koruma ve geliştirme konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgular.¹²⁻²⁷

Milaslı bu çalışmaya da konu olan makalesinin de içinde bulunduğu çok sayıda yayını dönemin en önemli süreli yayınlarından olan Sebilürreşad Dergisinde yayınlamıştır (Tablo 1).²⁸⁻³⁵ Eşref Edip Fergan ve Mehmet Âkif Ersoy tarafından 1908 ile 1966 tarihleri arasında çıkarılan Sebilürreşad Dergisi İslamcılık hareketinin önemli süreli yayınlarındanıdır.³⁶

Tablo 1. Milaslı İsmail Hakkı'nın Sebilürreşad Dergisinde Yayımlanan Eserleri*

Ahlak bahsi: Büyük Millet Meclisinde fuhşun men'ı hakkında

Aksekili Ahmed Hamdi Efendinin "Dini dersler" kitabı

Başka milletler ne için terakki ediyorlar, biz ne için edemiyoruz?

Din ve asrılık

Düello, Şer-i Şerife muvafık olabilir mi?

Düello: İlm-i ahlak ve din nazarında

Geri kalmaklığımızın sebebi dinimiz midir? Daha başka bir şey midir?

Hala eski, yanlış yollara gidiyoruz

Hukumumuzu muhafaza için nasıl çalışmalıyız?

İslah-ı huruf meselesi

İçkilerin Amerika'da resmi memnuiyeti: Acaba hangisi asrılık?

İçkilerin men'ine çalışmak Lüzumu

İntihar, İlm-i ahlak ve din nazarında; 2

İntihar: İlm-i Ahlak ve din nazarında; 1

İşlerini na ehil ellere tevdi eden milletler yaşayamazlar

Kur'an-ı Kerim tercüme olunabilir mi?

Maarifcilerimize: Akl-ı Salah: Bizde ilm-i Terbiye-i Etfal niçin olamıyor?

Milletimiz için müthiş tehlike sıhatsızlıktır. Teşkilat-ı sıhhiyemiz nasıl olmalı?

Milletlerin terakkisinde elifba'nın hissesi

Müslümanlar neden geri kaldılar ve niçin ilerleyemediler?

Ne, nasıl, niçin yazmalıyız?

Sebilürreşad Ceride-i İslâmiyesi'ne: Müslüman kardeşlerime

Verilen sözü tutmak, Sıdk- u ahd, Sıdk- u va'd

Yeni yazının el yazısında da bitişmemesi büyük meziyettir

*Eserler alfabetik sıra ile verilmiştir.

Milletimiz için En Müthiş Tehlike Sıhatsızlıktır. Teşkilat-ı Sıhhiyemiz Nasıl Olmalı? Başlıklı Makalenin İçreği: Milaslı İsmail Hakkı'nın 21 Ağustos 1917 tarihinde Sebilürreşad Dergisinde yayınlanan "Milletimiz için En Müthiş Tehlike Sıhatsızlıktır. Teşkilat-ı Sıhhiyemiz Nasıl Olmalı?" başlıklı makalesi tıp tarihi açısından dönemin halk sağlığı sorunları ve bu sorunlara ilişkin sunulan çözüm önerilerini değerlendirme açısından önemli bir belgedir. Beş sayfadan oluşan makale 167 ile 171. sayfalar arsında yer almaktadır (Şekil 2).

İsmail Hakkı makalenin girişinde bir gerekçe paragrafı ile amacını açıklarken; ülkenin içinde bulunduğu durumun zor bir dönem olduğundan, bu nedenle din ve bilim insanlarından daha fazla yararlanması gereken bir süreçte olduğundan söz etmektedir. Özellikle halkın sağlığı için bu kişilerin ellerinden gelen çabayı göstermelerinin önemine vurgu yapmaktadır. Milaslı yazılan çizilenlere rağmen halka inilememiş olunmasını; söz konusu halkın bu aydın kesimden hizmet beklemelerine karşın aydın gurubun bu tarz ödevleri önemsemediklerini gözlemlediğini belirterek konuya eleştiri getirmektedir.

Milaslı insanlar gibi milletlerin de sağlıklı olmasının temel koşulunun; beden, akıl ve ahlak kuvvetleri olmak üzere üç temel esasa dayandığını söylemektedir. Bu üç esastan herhangi birindeki eksikliğinin diğerleri üzerine de etki ederek hepsinin bozulmasına sebep olacağını vurgulamaktadır. Bu nedenle makalesinde halk sağlığına ilişkin bir durup tespiti, bir öneri ve önerilerine ilişkin gerekçeler ortaya koyacağını belirtmektedir (Şekil 3).

Milaslı sağlık teşkilatının dört temel amaca hizmet ettiğini vurgulayıp bu dört amacı şöyle açıklamaktadır: 1. **Herkese kendi sağlığını korumayı öğretmek**; 2. **Sağlığımız üzerine kötü etkileri olan nedenleri en aza indirip olumlu etkileri artırıcı eylemler gerçekleştirmek**; 3. **Hastaları tedavi etmek**; 4. **Adli tip konularının ayrılarak uzmanlaşması**.²⁸

سبیل الشادک انجی جلدینک فہرستی

۱۸۱	۱۸۲	۱۸۳	۱۸۴	۱۸۵	۱۸۶	۱۸۷	۱۸۸	۱۸۹	۱۹۰	۱۹۱	۱۹۲	۱۹۳	۱۹۴	۱۹۵	۱۹۶	۱۹۷	۱۹۸	۱۹۹	۲۰۰	۲۰۱	۲۰۲	۲۰۳	۲۰۴	۲۰۵	۲۰۶	۲۰۷	۲۰۸	۲۰۹	۲۱۰	۲۱۱	۲۱۲	۲۱۳	۲۱۴	۲۱۵	۲۱۶	۲۱۷	۲۱۸	۲۱۹	۲۲۰	۲۲۱	۲۲۲	۲۲۳	۲۲۴	۲۲۵	۲۲۶	۲۲۷	۲۲۸	۲۲۹	۲۳۰	۲۳۱	۲۳۲	۲۳۳	۲۳۴	۲۳۵	۲۳۶	۲۳۷	۲۳۸	۲۳۹	۲۴۰	۲۴۱	۲۴۲	۲۴۳	۲۴۴	۲۴۵	۲۴۶	۲۴۷	۲۴۸	۲۴۹	۲۵۰	۲۵۱	۲۵۲	۲۵۳	۲۵۴	۲۵۵	۲۵۶	۲۵۷	۲۵۸	۲۵۹	۲۶۰	۲۶۱	۲۶۲	۲۶۳	۲۶۴	۲۶۵	۲۶۶	۲۶۷	۲۶۸	۲۶۹	۲۷۰	۲۷۱	۲۷۲	۲۷۳	۲۷۴	۲۷۵	۲۷۶	۲۷۷	۲۷۸	۲۷۹	۲۸۰	۲۸۱	۲۸۲	۲۸۳	۲۸۴	۲۸۵	۲۸۶	۲۸۷	۲۸۸	۲۸۹	۲۹۰	۲۹۱	۲۹۲	۲۹۳	۲۹۴	۲۹۵	۲۹۶	۲۹۷	۲۹۸	۲۹۹	۳۰۰	۳۰۱	۳۰۲	۳۰۳	۳۰۴	۳۰۵	۳۰۶	۳۰۷	۳۰۸	۳۰۹	۳۱۰	۳۱۱	۳۱۲	۳۱۳	۳۱۴	۳۱۵	۳۱۶	۳۱۷	۳۱۸	۳۱۹	۳۲۰	۳۲۱	۳۲۲	۳۲۳	۳۲۴	۳۲۵	۳۲۶	۳۲۷	۳۲۸	۳۲۹	۳۳۰	۳۳۱	۳۳۲	۳۳۳	۳۳۴	۳۳۵	۳۳۶	۳۳۷	۳۳۸	۳۳۹	۳۴۰	۳۴۱	۳۴۲	۳۴۳	۳۴۴	۳۴۵	۳۴۶	۳۴۷	۳۴۸	۳۴۹	۳۵۰	۳۵۱	۳۵۲	۳۵۳	۳۵۴	۳۵۵	۳۵۶	۳۵۷	۳۵۸	۳۵۹	۳۶۰	۳۶۱	۳۶۲	۳۶۳	۳۶۴	۳۶۵	۳۶۶	۳۶۷	۳۶۸	۳۶۹	۳۷۰	۳۷۱	۳۷۲	۳۷۳	۳۷۴	۳۷۵	۳۷۶	۳۷۷	۳۷۸	۳۷۹	۳۸۰	۳۸۱	۳۸۲	۳۸۳	۳۸۴	۳۸۵	۳۸۶	۳۸۷	۳۸۸	۳۸۹	۳۹۰	۳۹۱	۳۹۲	۳۹۳	۳۹۴	۳۹۵	۳۹۶	۳۹۷	۳۹۸	۳۹۹	۴۰۰	۴۰۱	۴۰۲	۴۰۳	۴۰۴	۴۰۵	۴۰۶	۴۰۷	۴۰۸	۴۰۹	۴۱۰	۴۱۱	۴۱۲	۴۱۳	۴۱۴	۴۱۵	۴۱۶	۴۱۷	۴۱۸	۴۱۹	۴۲۰	۴۲۱	۴۲۲	۴۲۳	۴۲۴	۴۲۵	۴۲۶	۴۲۷	۴۲۸	۴۲۹	۴۳۰	۴۳۱	۴۳۲	۴۳۳	۴۳۴	۴۳۵	۴۳۶	۴۳۷	۴۳۸	۴۳۹	۴۴۰	۴۴۱	۴۴۲	۴۴۳	۴۴۴	۴۴۵	۴۴۶	۴۴۷	۴۴۸	۴۴۹	۴۵۰	۴۵۱	۴۵۲	۴۵۳	۴۵۴	۴۵۵	۴۵۶	۴۵۷	۴۵۸	۴۵۹	۴۶۰	۴۶۱	۴۶۲	۴۶۳	۴۶۴	۴۶۵	۴۶۶	۴۶۷	۴۶۸	۴۶۹	۴۷۰	۴۷۱	۴۷۲	۴۷۳	۴۷۴	۴۷۵	۴۷۶	۴۷۷	۴۷۸	۴۷۹	۴۸۰	۴۸۱	۴۸۲	۴۸۳	۴۸۴	۴۸۵	۴۸۶	۴۸۷	۴۸۸	۴۸۹	۴۹۰	۴۹۱	۴۹۲	۴۹۳	۴۹۴	۴۹۵	۴۹۶	۴۹۷	۴۹۸	۴۹۹	۵۰۰	۵۰۱	۵۰۲	۵۰۳	۵۰۴	۵۰۵	۵۰۶	۵۰۷	۵۰۸	۵۰۹	۵۱۰	۵۱۱	۵۱۲	۵۱۳	۵۱۴	۵۱۵	۵۱۶	۵۱۷	۵۱۸	۵۱۹	۵۲۰	۵۲۱	۵۲۲	۵۲۳	۵۲۴	۵۲۵	۵۲۶	۵۲۷	۵۲۸	۵۲۹	۵۳۰	۵۳۱	۵۳۲	۵۳۳	۵۳۴	۵۳۵	۵۳۶	۵۳۷	۵۳۸	۵۳۹	۵۴۰	۵۴۱	۵۴۲	۵۴۳	۵۴۴	۵۴۵	۵۴۶	۵۴۷	۵۴۸	۵۴۹	۵۵۰	۵۵۱	۵۵۲	۵۵۳	۵۵۴	۵۵۵	۵۵۶	۵۵۷	۵۵۸	۵۵۹	۵۶۰	۵۶۱	۵۶۲	۵۶۳	۵۶۴	۵۶۵	۵۶۶	۵۶۷	۵۶۸	۵۶۹	۵۷۰	۵۷۱	۵۷۲	۵۷۳	۵۷۴	۵۷۵	۵۷۶	۵۷۷	۵۷۸	۵۷۹	۵۸۰	۵۸۱	۵۸۲	۵۸۳	۵۸۴	۵۸۵	۵۸۶	۵۸۷	۵۸۸	۵۸۹	۵۹۰	۵۹۱	۵۹۲	۵۹۳	۵۹۴	۵۹۵	۵۹۶	۵۹۷	۵۹۸	۵۹۹	۶۰۰	۶۰۱	۶۰۲	۶۰۳	۶۰۴	۶۰۵	۶۰۶	۶۰۷	۶۰۸	۶۰۹	۶۱۰	۶۱۱	۶۱۲	۶۱۳	۶۱۴	۶۱۵	۶۱۶	۶۱۷	۶۱۸	۶۱۹	۶۲۰	۶۲۱	۶۲۲	۶۲۳	۶۲۴	۶۲۵	۶۲۶	۶۲۷	۶۲۸	۶۲۹	۶۳۰	۶۳۱	۶۳۲	۶۳۳	۶۳۴	۶۳۵	۶۳۶	۶۳۷	۶۳۸	۶۳۹	۶۴۰	۶۴۱	۶۴۲	۶۴۳	۶۴۴	۶۴۵	۶۴۶	۶۴۷	۶۴۸	۶۴۹	۶۵۰	۶۵۱	۶۵۲	۶۵۳	۶۵۴	۶۵۵	۶۵۶	۶۵۷	۶۵۸	۶۵۹	۶۶۰	۶۶۱	۶۶۲	۶۶۳	۶۶۴	۶۶۵	۶۶۶	۶۶۷	۶۶۸	۶۶۹	۶۷۰	۶۷۱	۶۷۲	۶۷۳	۶۷۴	۶۷۵	۶۷۶	۶۷۷	۶۷۸	۶۷۹	۶۸۰	۶۸۱	۶۸۲	۶۸۳	۶۸۴	۶۸۵	۶۸۶	۶۸۷	۶۸۸	۶۸۹	۶۹۰	۶۹۱	۶۹۲	۶۹۳	۶۹۴	۶۹۵	۶۹۶	۶۹۷	۶۹۸	۶۹۹	۷۰۰	۷۰۱	۷۰۲	۷۰۳	۷۰۴	۷۰۵	۷۰۶	۷۰۷	۷۰۸	۷۰۹	۷۱۰	۷۱۱	۷۱۲	۷۱۳	۷۱۴	۷۱۵	۷۱۶	۷۱۷	۷۱۸	۷۱۹	۷۲۰	۷۲۱	۷۲۲	۷۲۳	۷۲۴	۷۲۵	۷۲۶	۷۲۷	۷۲۸	۷۲۹	۷۳۰	۷۳۱	۷۳۲	۷۳۳	۷۳۴	۷۳۵	۷۳۶	۷۳۷	۷۳۸	۷۳۹	۷۴۰	۷۴۱	۷۴۲	۷۴۳	۷۴۴	۷۴۵	۷۴۶	۷۴۷	۷۴۸	۷۴۹	۷۵۰	۷۵۱	۷۵۲	۷۵۳	۷۵۴	۷۵۵	۷۵۶	۷۵۷	۷۵۸	۷۵۹	۷۶۰	۷۶۱	۷۶۲	۷۶۳	۷۶۴	۷۶۵	۷۶۶	۷۶۷	۷۶۸	۷۶۹	۷۷۰	۷۷۱	۷۷۲	۷۷۳	۷۷۴	۷۷۵	۷۷۶	۷۷۷	۷۷۸	۷۷۹	۷۸۰	۷۸۱	۷۸۲	۷۸۳	۷۸۴	۷۸۵	۷۸۶	۷۸۷	۷۸۸	۷۸۹	۷۹۰	۷۹۱	۷۹۲	۷۹۳	۷۹۴	۷۹۵	۷۹۶	۷۹۷	۷۹۸	۷۹۹	۸۰۰	۸۰۱	۸۰۲	۸۰۳	۸۰۴	۸۰۵	۸۰۶	۸۰۷	۸۰۸	۸۰۹	۸۱۰	۸۱۱	۸۱۲	۸۱۳	۸۱۴	۸۱۵	۸۱۶	۸۱۷	۸۱۸	۸۱۹	۸۲۰	۸۲۱	۸۲۲	۸۲۳	۸۲۴	۸۲۵	۸۲۶	۸۲۷	۸۲۸	۸۲۹	۸۳۰	۸۳۱	۸۳۲	۸۳۳	۸۳۴	۸۳۵	۸۳۶	۸۳۷	۸۳۸	۸۳۹	۸۴۰	۸۴۱	۸۴۲	۸۴۳	۸۴۴	۸۴۵	۸۴۶	۸۴۷	۸۴۸	۸۴۹	۸۵۰	۸۵۱	۸۵۲	۸۵۳	۸۵۴	۸۵۵	۸۵۶	۸۵۷	۸۵۸	۸۵۹	۸۶۰	۸۶۱	۸۶۲	۸۶۳	۸۶۴	۸۶۵	۸۶۶	۸۶۷	۸۶۸	۸۶۹	۸۷۰	۸۷۱	۸۷۲	۸۷۳	۸۷۴	۸۷۵	۸۷۶	۸۷۷	۸۷۸	۸۷۹	۸۸۰	۸۸۱	۸۸۲	۸۸۳	۸۸۴	۸۸۵	۸۸۶	۸۸۷	۸۸۸	۸۸۹	۸۹۰	۸۹۱	۸۹۲	۸۹۳	۸۹۴	۸۹۵	۸۹۶	۸۹۷	۸۹۸	۸۹۹	۹۰۰	۹۰۱	۹۰۲	۹۰۳	۹۰۴	۹۰۵	۹۰۶	۹۰۷	۹۰۸	۹۰۹	۹۱۰	۹۱۱	۹۱۲	۹۱۳	۹۱۴	۹۱۵	۹۱۶	۹۱۷	۹۱۸	۹۱۹	۹۲۰	۹۲۱	۹۲۲	۹۲۳	۹۲۴	۹۲۵	۹۲۶	۹۲۷	۹۲۸	۹۲۹	۹۳۰	۹۳۱	۹۳۲	۹۳۳	۹۳۴	۹۳۵	۹۳۶	۹۳۷	۹۳۸	۹۳۹	۹۴۰	۹۴۱	۹۴۲	۹۴۳	۹۴۴	۹۴۵	۹۴۶	۹۴۷	۹۴۸	۹۴۹	۹۵۰	۹۵۱	۹۵۲	۹۵۳	۹۵۴	۹۵۵	۹۵۶	۹۵۷	۹۵۸	۹۵۹	۹۶۰	۹۶۱	۹۶۲	۹۶۳	۹۶۴	۹۶۵	۹۶۶	۹۶۷	۹۶۸	۹۶۹	۹۷۰	۹۷۱	۹۷۲	۹۷۳	۹۷۴	۹۷۵	۹۷۶	۹۷۷	۹۷۸	۹۷۹	۹۸۰	۹۸۱	۹۸۲	۹۸۳	۹۸۴	۹۸۵	۹۸۶	۹۸۷	۹۸۸	۹۸۹	۹۹۰	۹۹۱	۹۹۲	۹۹۳	۹۹۴	۹۹۵	۹۹۶	۹۹۷	۹۹۸	۹۹۹	۱۰۰۰
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

Şekil 2. Sebülürreşad, Cild 17. Fihrist

(سبیل الرشاد)

۱۶۷	۱۶۸	۱۶۹	۱۷۰	۱۷۱	۱۷۲	۱۷۳	۱۷۴	۱۷۵	۱۷۶	۱۷۷	۱۷۸	۱۷۹	۱۸۰	۱۸۱	۱۸۲	۱۸۳	۱۸۴	۱۸۵	۱۸۶	۱۸۷	۱۸۸	۱۸۹	۱۹۰	۱۹۱	۱۹۲	۱۹۳	۱۹۴	۱۹۵	۱۹۶	۱۹۷	۱۹۸	۱۹۹	۲۰۰	۲۰۱	۲۰۲	۲۰۳	۲۰۴	۲۰۵	۲۰۶	۲۰۷	۲۰۸	۲۰۹	۲۱۰	۲۱۱	۲۱۲	۲۱۳	۲۱۴	۲۱۵	۲۱۶	۲۱۷	۲۱۸	۲۱۹	۲۲۰	۲۲۱	۲۲۲	۲۲۳	۲۲۴	۲۲۵	۲۲۶	۲۲۷	۲۲۸	۲۲۹	۲۳۰	۲۳۱	۲۳۲	۲۳۳	۲۳۴	۲۳۵	۲۳۶	۲۳۷	۲۳۸	۲۳۹	۲۴۰	۲۴۱	۲۴۲	۲۴۳	۲۴۴	۲۴۵	۲۴۶	۲۴۷	۲۴۸	۲۴۹	۲۵۰	۲۵۱	۲۵۲	۲۵۳	۲۵۴	۲۵۵	۲۵۶	۲۵۷	۲۵۸	۲۵۹	۲۶۰	۲۶۱	۲۶۲	۲۶۳	۲۶۴	۲۶۵	۲۶۶	۲۶۷	۲۶۸	۲۶۹	۲۷۰	۲۷۱	۲۷۲	۲۷۳	۲۷۴	۲۷۵	۲۷۶	۲۷۷	۲۷۸	۲۷۹	۲۸۰	۲۸۱	۲۸۲	۲۸۳	۲۸۴	۲۸۵	۲۸۶	۲۸۷	۲۸۸	۲۸۹	۲۹۰	۲۹۱	۲۹۲	۲۹۳	۲۹۴	۲۹۵	۲۹۶	۲۹۷	۲۹۸	۲۹۹	۳۰۰	۳۰۱	۳۰۲	۳۰۳	۳۰۴	۳۰۵	۳۰۶	۳۰۷	۳۰۸	۳۰۹	۳۱۰	۳۱۱	۳۱۲	۳۱۳	۳۱۴	۳۱۵	۳۱۶	۳۱۷	۳۱۸	۳۱۹	۳۲۰	۳۲۱	۳۲۲	۳۲۳	۳۲۴	۳۲۵	۳۲۶	۳۲۷	۳۲۸	۳۲۹	۳۳۰	۳۳۱	۳۳۲
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Bu birim, tüm şehirdeki binaların sağlık sicillerini kayıt altına almaktadır. Diyelim ki siz bir şehirde ev satın almak veya kiralamak isterseniz bu birime başvurarak binanın sağlık geçmişi hakkında bilgi edinebilirsiniz. Bu bilgi; o evin hangi tarihte ve nasıl yapıldığı, şimdiye kadar içinde ne gibi hastalıklar olduğu, yaşayanlar evde sağlıklı koşullar oluşturmuşsa bunların neler olduğu, sorunların devam edip etmediği, sorunu ortadan kaldırmak için neler yapılması gerektiği gibi bilgileri içermektedir. Böyle bir uygulamayı büyük şehirlerimizde *evlerin sıhhat sicilleri idaresinde* kayıt altına aldığımız uygulamalara başlamalıyız. Daha küçük yerleşim yerlerinde ise bu görevi belediyeler ve aşağıda önerilen sağlık teşkilatlanması örnek modelinde görev alması istenen hıfz-ı sıhhat tabipleri yapabilirler (Milaslı, dokuz sene önce bu konuda bir gazete yazısı yazdığına ilişkin ek bir bilgi paylaşmıştır).

3. Hastaları tedavi etmek:

Bu sorun için hastaların ihtiyacına yetecek miktarda hastanelerin yapılması gerekmektedir. En ideal olarak beş yüz kişi başına bir yatak düşecek biçimde hastane ve yatak sayısına ulaşılmalıdır. Bunun için şimdilik her il merkezinde uygun bir hastane bulundurmak acil bir ihtiyaçtır. İlçe merkezlerinde acil müdahale yapılabilecek en az on beş yataklı yerler de bulunmalıdır. Ayrıca hem ayaktan hastalara reçete yazabilen hem de sağlık kontrolleri yapabilen dispanserlerden memleketin her yerinde yeterli miktarda bulunması da şarttır. Avrupa'da olduğu gibi ayrıca verem hakkında bilgi vermek ve veremden korunmak için gerekli önlemleri alacak, hasta olanların evlerine kadar gidip sağlık hizmeti sunacak bir teşkilatın oluşturulması gerekmektedir.

4. Adliye tabipliğini ayırmak:

Adliye tabipliği memlekette ayrı bir uzmanlık halinde değildir. Oysa ülkenin diğer alanlarda hizmet verecek hekimler yetişinceye kadar şimdilik sadece büyük ve önemli adli konularda uzmanlaşmış hekimlere ihtiyacı vardır. Memleketin ilerleyen yıllarında ise küçük yerlerde dahil olmak üzere hizmet verecek ihtiyacı karşılayacak kadar tıp kanunu hukuku konusunda yetişmiş hekime acil gereksinim olduğu da kesindir.

Milaslı bu dört temel amaçtan özellikle acilen ikinci ve üçüncü maddelerin önemine vurgu yapmaktadır.

Tüm bunların yapılabilmesi için de öncelikle memlekete şehir ve köylerdeki herkesin sağlık durumlarının, sağlık öykülerinin veya göstergelerinin bilinmesi gerekli olduğundan herkesin sağlık bilgileri ile ilgili verileri kayıt altına alınması gerekmektedir. Milaslı milletimizin sağlığının, hayatının ve istikbalinin muhafazasının ancak çok iyi örgütlenmiş sağlam bir teşkilatlanma ile mümkün olduğunu vurgulayarak aşağıda belirtilen sağlık teşkilat yapısını önermektedir.

1. Tüm şehir, kasaba ve köylerde yaşayan nüfusu on bin kişilik alanlara ayırmak ve bu ayrılmış bölgelere her bir bölge için bir sorumlu hıfzıssıhha hekimi görevlendirmek öncelikli koşuldur.

2. Şehir ve kasabalar ile nüfusu iki bini bulan köylerde her iki bin nüfus için; daha küçük ve birbirine yakın köylerde bin ile bin beş yüz nüfus için; çok küçük köylerde ise aralarındaki uzaklıklar dikkate alınarak bir sıhiye memuru veya çavuşu istihdam edilmelidir.

Sağlık personeli istihdamı için Milaslı genç askeri hekimlerin daha önce de uygulandığı gibi beş yıl mecburi hizmete tabi tutulabileceğini önermekte ve bunu şöyle dile getirmektedir:

"...Mademki memleketin ihtiyacı vardır vatanın genç evladı böyle bir hizmetten neden kaçsınlar? Bu hizmet, hizmet-i askeriyeden daha az faydeli midir? Bir de acilen kâfi miktar tabip bulamasak bile birkaç sene zarfında eksiklerin tamamlanacağı şüphesizdir."

Milaslı sıhiye memur ve çavuşu olarak görevlendirilecek kişiler için, bir kısmının mektepten çıkmış cerrah veya eczacılardan ya da diğer işlerde çalışan kişilerden seçilebileceğini belirtir. Bunlar yetmez ise okuryazar olanların bir kısmının da hastanelerde yetiştirilebileceğini, hatta kadınlardan da başarılı olanların bu işte istihdam edilebileceğini, çünkü bu görevleri sürdürecektir kişilere düşen görevlerin son derece basit olduğuna işaret eder. Yine de yeteri kadar kişi bulunmaması durumunda, köylerde veya askerden yeni gelmiş ve hastanelerde çalışmış bu işleri yapabilecek yeterlilikte kişiler bulunabileceğini vurgular.

Milaslı bu işleyişin devlete getireceği maddi yük için de öneride bulunmuştur, ancak hastalıktan çok sağlığın korunmasının çok daha yararlı bir yatırım olacağına inancını da şöyle dile getirmektedir:

“...malumdur ki bir milletin işlerini görmek için lazım olan para hariçten gelmez yine o milletten çıkar ve paranın en hayırlısı elbette sıhhatin muhafazası için sarf edilenidir.”

Milaslıya göre; bu hizmetin maliyeti sanıldığı kadar çok değildir. Tüm halktan kişi başına ayda bir kuruş alınsa maliyet için yeterlidir. Çünkü on bin kişi için bir hekime iki bin beş yüz kuruş aylık ödenecektir. Yaklaşık on sıhhiye memuruna altışar yüz kuruş ücret ödendiğinde on bin nüfusla bölünmüş bir bölgenin maliyeti ayda sekiz bin beş yüz kuruş tutar. On bin kişiden on bin kuruş alınacağına göre devlet zarar yerine kâra geçip para bile artırbilecektir.

“Bu hususta zengin fakir ayırmaya hacet yoktur, zira hem ayda bir kuruş veremeyecek fakir yoktur, hem de bundan en ziyade istifade edecek fakirlerdir. Çünkü zengin muhtaç olduğu vakit tabip celp edebilir.”

Milaslı halk içinde en fakirinin de en zenginin de sahte hekimler ile hocalara ayda toplanacak paradan çok daha fazlasını verdiklerini, bir de üstüne sıhhatini düzeltmek yerine aksine bozabildikleri belirterek, halktan alınacak bu para için hızlıca bir kanun çıkarılması gerektiğini de özellikle vurgulamaktadır.

Hıfz-ı sıhhat tabiplerinin görev ve yetkileri beş ana madde altında toplanmıştır ve kısaca aşağıdaki gibi açıklanmıştır.

Hıfz-ı sıhhat tabiplerinin görev ve yetkileri:

1. Hıfz-ı sıhhat hekimleri öncelikle sorumlu oldukları şehir, köy veya mahalle hakkında yerleşim alanı, su kaynakları, arazi özellikleri, iklim, bitki örtüsü vb. coğrafi bilgileri elde edip sistematik olarak tuttuğu deftere rapor etmelidirler.

2. Hıfz-ı sıhhat hekimlerinin sorumluluk bölgesindeki tüm evleri sıhhiye memuru veya çavuşu ile birlikte ziyaret etmeli ve tüm hane halkı hakkında sağlık bilgilerini elde edip kayıt altına almalıdır. Bu konuda ebeler, imamlar ve muhtarlardan doğru ve gerçekçi bilgiler elde edilebilir. Bu konuda kişilerin hangi sağlık bilgilerinin sorgulanacağını aşağıdaki gibi detaylandırmaktadır:

“Hıfz-ı sıhhat tabibi mıntıkası dahilinde bulunan mahalle veya köylerin her birinde bulunan evleri o mahalle veya köyün sıhhiye memuru veya çavuşu bir yerinde olduğu halde birer birer dolaşır ve her eve bir numara kor, alt veya üst kat mıdır, hangi katta yatılıyor, zemini rutubetli midir, ahırları abdesthaneleri (var ise) nasıl ve nerededir? Kaç odası vardır, hangi cihete müteveccihdir her odada kaç kişi yatıyor? Güneş alması nasıldır, pencereleri kafi midir, değil ise ilavesi ve diğer sıhhate menafi hallerinin ıslahı çareleri nedir hep sıhhiye memuru veya çavuşunun tutacağı deftere her ev için iki sıhhiye tahsis edilerek ilk sahifesine muhtasızan kaydedilir. Yine o sahifelerin mutabık kısımlarına da evde mevcut nüfusun her biri için bir miktar yer tahsis edilerek ismi, tarih-i veladeti, kaç defa ve hangi tarihlerde çiçek aşısı yapıldığı, sıtma, ferengi görüp görmediği ve daha başka ne gibi hastalıklar gördüğü ve kadınlar çocuk düşürdüyse kaç defa düşürdüğü ve şimdiye kadar kaç çocukları olduğu, kaç tanesi ve ne gibi hastalıklarla vefat ettikleri biltahkik yazılır.”

3. Hıfz-ı sıhhat tabibi birbirinden farklı amaçlar için üç ayrı kayıt defteri tutmalıdır. İlk kayıt defteri sorumluluk alanındaki bölgenin coğrafi durumuna özgü bilgileri; ikincisi birlikte çalıştığı sıhhi memur veya çavuşlardan aldığı raporlara ait bilgileri; üçüncü kayıt defteri ise hekimin üst yönetime sıhhiye müdürü veya mahalli hükümete iletmek üzere hazırladığı raporları içermelidir. Kayıtları düzenli tutmalıdır ancak sadece kayıt tutmaya zaman ayırmamalı, enerjisini daha çok halkın sağlığını koruyucu hizmetleri aksatmamalıdır.

4. Hıfz-ı sıhhat-i tabibi her gün sorumluluk bölgesindeki mahalle ve köylerdeki evleri sırayla ziyaret etmelidir. Bu evlerdeki kişilerin fizik muayenelerini yapıp gerekli koruyucu önlemleri almalı ve kişilere önerilerde bulunmalıdır. Ev hakkında hasta varsa gerekli tedaviyi planlamalıdır. Tüm bunları hane halkı kayıt defterine kayıt etmelidir. Koruyucu önlemler ile tedavi edici uygulamaları birlikte çalıştığı sıhhiye memuru veya çavuşuna öğretmelidir. Özellikle anne sütü verilmesi, ek besinlere başlanması gibi konularda halkın eğitimi konusunda özenli çalışmalıdır. Köyde hükümetin yaptırılacak sular, lağımın ıslahı gibi konuları da yakından takip etmelidir.

5. Hıfz-ı sıhhat tabiplerinin sorumluluk alanlarında sabit bir ofisi olacağı gibi ayrıca kendisi sürekli olarak seyyar vaziyette sorumluluk bölgesinde seyahatler edecektir. Hatta bölgesinde her hafta kurulan Pazar alanlarına sıhhiye memuru veya çavuşlarıyla giderek onlardan rapor alacak ve onların

günlük kayıt defterlerine o günkü tarih ile imzasını yazacaktır. Bundan başka sorumlu olduğu tüm köyleri mutlaka iki ayda bir kere teftiş edip sağlık hizmeti sunacaktır. Bu ziyareti ve o gün orada yaptıklarını raporlayacak ayrıca raporunu köy ihtiyar heyetine imzalatarak tasdik ettirecektir.

Sıhhiye memur veya çavuşlarının görev ve yetkileri de beş ana madde altında toplanmıştır.

Sıhhiye memur veya çavuşlarının görevleri:

1. Sıhhiye memur ve/veya çavuşu köy veya mahallesinde bulunan evleri, numaralarını hıfz-ı sıhhat tabiileri görev tanımlarının dördüncü maddesinde olduğu biçimiyle kayıt defterine kaydedecektir. Memurların yazısı okunaklı ve düzgün değilse acilen bu konuda kendilerini geliştireceklerdir.
2. Sıhhiye memur veya çavuşu çok düzenli ve titizlikle bütün halka çiçek aşısı yapacak, sıtmalık yerlerde tabibin önerisiyle kinin dağıtacaktır. Yine tabibin gösterdiği frengili kişilere enjeksiyon yapacaktır. Aslında böyle bir durumda hekimin enjeksiyonu bizzat kendisinin yapması şarttır.
3. Sıhhiye memur veya çavuşları hasta kişilerde çocuk veya yetişkin oluşuna bakmadan mutlaka vücut ısısını ölçmelidir. Özellikle küçük çocuklarda ishal başta olmak üzere her türlü hastalığı ve kadınlarda da çocuk düşürme ile lohusalıktan sonra görülen hastalıkları öncelikli olarak titizlikle rapor edecektir.
4. Köyün temiz tutulması ve halkın bitlerinin temizlenmesi gibi hijyen uygulamaları konusunda hekime bilgi verecektir.
5. Pazar kurulan yerlerde veya mıntıka merkezlerinde aralarında kararlaştırdıkları günlerde haftada bir kere doktor ile görüşüp kayıt defterini imzalatacaktır.
6. Aslında görüldüğü gibi sıhhiye memuru veya çavuşlarının görevleri son derece basittir: vücut ısısı ölçümü için derece koymak, sıtma için kinin dağıtmak, aşı yapmak gibi. Bu nedenle bu kişilerin köy imamları, mektep muallim ve muallimeleri ve daha az çok mektep, medrese görmüş kimseler gibi kişilerin arasından seçilerek hızlıca bu görevi yapmaya elverişli hale getirilmeleri mümkün görünmektedir. Hatta bu kişiler o bölgeyi ve yaşayan kişileri daha iyi tanıdıkları için daha hızlı hizmet sağlayabilirler.

Milaslı makalesinin bitirirken kısa bir özet yaparak "Öz" başlığı adı altında önerilerini kısaca özetlemektedir. Altını çizmek istediği konu başlıklarını bir kez daha tekrarlamaktadır: Hekimler, sıhhiye memur veya çavuşlarının beş yıl zorunlu hizmet

getirilmesini, bu kişilerin hizmet yılına göre sınıflara ayrılmasını ve sınıfına göre bu kişilere verilecek ücretin belirlenmesini, sıhhiye müfettişlerinin sayılarının arttırılmasını ve hasta tedavisi ile ilgilenen hekimlerin ayrılmasını belirtmektedir. Hastane ve dispenselerin inşasından belediyeler sorumlu olduğunu, hıfz-ı sıhhat tabiileri teşkilatıyla hastalara daha kolay ulaşılabileceğini ve tedavilerinin daha hızlı yapılabileceğini o güne kadar bir türlü düzgün yapılamayan sağlık istatistiklerinin de doğru ve kolaylıkla tutulabileceğini bildirmektedir, ancak aşağıda görüldüğü gibi önerinin uygulamaya geçmesi ile ilgili dileğine rağmen kaygılarını da dua ile bitirmektedir (Şekil 4).

"Ah... buraya gelince yine derin bir ah çektim. Meşrutiyete iptidasından beri milletimizin hayrına ait neler teklif edildiyse hemen hepsi yapılmak istendi fakat hem pek geç hem pek fena yapıldı. Burada emenleri tefsil edecek değilim. Yalnız devlet kinini mes'alesini söyleyeyim ki kabul edilinceye kadar geçirdiği menakıbı hayli uzun ve garip olan bu iş sekiz dakikada anlaşılacak bir iş iken sekiz senede yaptırılıldı. Eğer bu te'hirden dolayı neler kaybetmiş

Şekil 4. Sıhatsizlik, Makale Son Sayfa

olduğumuzu hesap edebilmek akıllara dokunur. İşte bu sefer de bu teklif ve marifetim geç mi anlaşılacak, Anadolu'da gözümle gördüğüm ve gece, gündüz zihnimde dehşetler saçan hanmansız yangınların salgınların devam ve tuzagına hala mı ehemmiyet verilmeyecek diye insan bilzarur delhun olur ve aklar çıkıyor. Ümit ederiz ki bundan sonra gaflet ve lakididen kurtuluruz da an-ı garip hayır işiyle salah ve hülasalarımız esbabına tevsil ederiz hemen Cenab-ı Hak muvaffak bil-hayr eyleye âmin."
Doktor Milaslı İsmail Hakkı

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak, bundan yüz yıl önce kaleme alınan bu makale; halk sağlığının önemi ve sağlık politikalarında nasıl bir yol izlenmesi gerektiği, bu alanda görev yapacak sağlık profesyonellerinin görev ve sorumlulukları, hizmetin planlanma ve uygulamasının nasıl yapılması gerektiği üzerine çok dikkat çeken bir çalışma ve öneri niteliğindedir. Yakın tarihte 1960'lı yıllarda önerilen sosyalizasyon modeli ile günümüzde uygulanan aile hekimliği modeline çeşitli benzerlikler gösteren Milaslı'nın örnek teşkilat modelinde altının çizilmesi gereken günümüz de en tartışmalı konu olan koruyucu sağlık uygulamalarının gücü ve önemine ilişkin olan önerileridir. Sağlık Bakanı Müezzinoğlu'nun yakın bir tarihte "Ben hastalık değil, sağlık bakanıyım bu konu unutulmamalı" diyerek bakanlığın en temel görevinin ne olması gerektiğine ilişkin açıklaması, yüz yıl önce tartışılan konuların günümüzde de güncelliğini koruduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.³⁷

KAYNAKLAR

1. Aydın, E. Dünya ve Türk Tıp Tarihi. Güneş Kitapevi, Ankara, Birinci Baskı, 2002. 247-270.
2. Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliği. Resmi Gazete.25 Mayıs 2010.Sayı: 27591
3. Milaslı İH, Milletimiz İçin Müthiş Tehlike Sıhhsizliktir. Teşkilat-ı Sıhhiyemiz Nasıl Olmalıdır? Sebülürreşad, İstanbul,(437-438), 00.08.1919, 167-171.
4. Çatalbaş R. Milaslı Dr. İsmail Hakkı'nın Hayatı, Eserleri ve İslam ile İlgili Görüşleri. Artuklu Akademi | Journal of Artuklu Academia 2014/1(1)
5. Özcan M., Bulut. N. Tıp Dışındaki Farklı Alanlarda Da İz Bırakan Muğlalı Üç Hekim. Lokman Hekim Journal, 2013;3(2):1-10
6. Başbakanlık Osmanlı Arşivi: Fon Kodu DH.MKT., 29/Ca/1319 (Hicrî) Dosya No:2531 Gömlek No:58
7. Başbakanlık Osmanlı Arşivi: Fon Kodu DH.MKT., 07/Ca/1319 (Hicrî) Dosya No:2525 Gömlek No:2
8. Başbakanlık Osmanlı Arşivi: Fon Kodu MF.MKT., 15/Ş/1325 (Hicrî) Dosya No:1017 Gömlek No:50
9. Başbakanlık Osmanlı Arşivi: Fon Kodu DH.İD., 10/Za/1329 (Hicrî) Dosya No:48/-2 Gömlek No:12
10. Başbakanlık Osmanlı Arşivi: Fon Kodu İ.DUİT., 19/S /1339 (Hicrî) Dosya No:60 Gömlek No:78
11. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Fon Kodu: 30.11.1.0, 20 /5/ 1924 Sayı: 6/2044 Dosya: Yer No: 5.14.12.
12. Milaslı İH, Memleketimizde Tifüse Karşı İlk Fenni Savaş Kutlu Bilgi, Ankara, (9), 01.05.1945, 273-275.
13. Milaslı İH, Malarya Yani Sıtma Hakkında Kimler Neler Bilmeli? İstanbul: Hilal Matbaası, 1341r./1925.
14. Milaslı İH, Hakikat-i İslam, İstanbul Hilâl Matbaası, 1924, 221
15. Milaslı İH, Kur'an Tercüme Edilebilir mi ve Yeni Vadide Fatıha Tercüme ve Tefsiri, İstanbul Hukuk Matbaası, 1917, 15
16. Milaslı İH, Kur'an-ın Mucizeleri ve Müteşabih Ayetlerin Tefsirleri, İstanbul Türkiye Matbaası, 1935,
17. Milaslı İH, Hakikat-i İslam: Anglikan Kilisesinin Sualleri Münasebetiyle Yazılmıştır, İstanbul, Hilal Matbaası 1924, 221+3
18. Milaslı İH, Din-i İslam ve Ulûm ve Fünûn, 1327, Dersaadet: Numune-i Tibaat, 334 s
19. Milaslı İH, İçki Belası Ve Kurtulmanın Çareleri / İstanbul: Hilal Matbaası, 1333/1917
20. Milaslı İH, Milliyet ve Terbiye Türk Yurdu, Ankara, 00.00.1918, 4061-4069. 320- 300
21. Milaslı İH, Ahlak Vazifeleri I Kutlu Bilgi, Ankara, (4), 01.11.1944, 101-103.
22. Milaslı İH, Ahlâk Vazifeleri II Kutlu Bilgi, Ankara, (5), 01.12.1944, 133-136.
23. Milaslı İH, Ahlâk Vazifeleri III Kutlu Bilgi, Ankara, (6), 01.01.1945, 167-170.
24. Milaslı İH, Ahlak Vazifeleri IV Kutlu Bilgi, Ankara, (6), 01.03.1945, 198-201.
25. Milaslı İH, Ahlak Vazifeleri V Kutlu Bilgi, Ankara, (8), 01.04.1945, 231-234.
26. Milaslı İH, İslam Dininde Etlerin Tezkiresi, İstanbul Ahmet Sait Matbaası, 1931,
27. Milaslı İH, Frengi İletti Hakkında Elzem Olan Malûmât /İstanbul: Asır Matbaası, 1317 [1901].
28. Milaslı İH, İçki Belası ve Kurtulmanın Çareleri Sebülürreşad, İstanbul, (352), 00.01.1916, 106-107.
29. Milaslı İH, İçkilerin Amerika'da Resmi Memnuiyeti Acaba Hangisi Asrılık? Sebülürreşad, İstanbul, (410-411),00.05.1919, 191-193.
30. Milaslı İH, İçkilerin Men'ine Çalışmak Lüzumu Sebülürreşad, İstanbul, (412-413), 00.05.1919, 205-208.
31. Milaslı İH, Kur'an-ı Kerim Tercüme Olunabilir Mi? Sebülürreşad, İstanbul, (390), 00.02.1919, 447-449.
32. Milaslı İH, Verilen Sözü Tutmak, Sıdk-u Ahd, Sıdk-u Va'd Sebülürreşad, İstanbul, (421-422), 00.06.1919, 40-43.
33. Milaslı İH, İntihar: İlm-i Ahlak ve Din Nazarında -1- Sebülürreşad, İstanbul, (585), 00.01.1924, 199-201.
34. Milaslı İH, İsmail Hakkı (Milaslı). İntihar: İlm-i Ahlak ve Din Nazarında -2- Sebülürreşad, İstanbul, (586), 00.01.1924,210-212.
35. Milaslı İH, Ahlak Bahsi: B.M.M. de Fuşun Men'i Hk. Sebülürreşad, İstanbul, (583), 00.01.1924, 163-166.
36. Mertoğlu, S. "Osmanlı'da II. Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı (Sırat-ı Müstakim/Sebülürreşad Dergisi Örneği: 1908-1914)." Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi (2001).
37. Milliyet Gazetesi 7. Aralık 2015: Bakan Müezzinoğlu: "Ben Sağlık Bakanı mıyım, Hastalık Bakanı mı" <http://www.milliyet.com.tr/bakan-muezzinoglu-ben-saglik-bakani-istanbul-yerelhaber-1100867/> (Erişim Tarihi 10 Aralık 2015)